

ระบบคุณค่าในวัฒนธรรมการเลือกตั้งท้องถิ่น

Value System in Local Electoral Culture

หัชชากร วงศ์สายัณห์*

Hatchakorn Vongsayan

* อาจารย์ประจำแขนงวิชาการปกครองท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา; E-mail : hatchakorn@gmail.com

บทคัดย่อ

ปฏิสัมพันธ์ในชุมชนท้องถิ่นนั้นไม่ได้มีลักษณะที่เรียบง่ายเสมอไป หากแต่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและการต่อรองภายในโครงข่ายทางอำนาจที่ซับซ้อน ดังนั้นจึงไม่อาจมีตัวแสดงใดที่จะสามารถชักจูงการตัดสินใจของชาวบ้านภายใต้กรอบของระบบอุปถัมภ์และการซื้อเสียงแบบเด็ดขาดได้ ในทางตรงกันข้าม ชาวบ้านสามารถเชื่อมโยงตนเองและผู้สมัครรับเลือกตั้ง เข้าไปสู่สายสัมพันธ์ของระบบคุณค่าในวัฒนธรรมการเลือกตั้งท้องถิ่น ซึ่งทำหน้าที่เสมือน “บรรทัดฐานแห่งท้องถิ่น” รูปแบบหนึ่ง โดยระบบคุณค่าดังกล่าว เป็นทั้งกรอบการตัดสินใจและศูนย์กลางแห่งความคาดหวังในการได้รับการตอบสนองต่อความปรารถนาเชิงอุดมคติ และการยอมรับทางสังคมของชาวบ้านได้อย่างลงตัว อีกทั้งยังมีหน้าที่ควบคุมและสร้างความชอบธรรมให้แก่การใช้อำนาจทางการเมืองของนักการเมืองในท้องถิ่นอีกด้วย

คำสำคัญ: ระบบคุณค่า; วัฒนธรรมการเลือกตั้งท้องถิ่น; การเมืองในชีวิตประจำวัน

Abstract

Political interactions in rural communities are not always simple but plenty with conflicts and negotiations under complicated power system. Therefore, no one can dominate local Thai people's decision within this patronage system framework and vote buying. On the contrary, the villagers can connect themselves with nominated politicians and enter to a value system in local electoral culture (Local Norms) which is a framework for decision making and properly brings them to meet their expectations and social recognition. It also has the duty to control and legitimize the political power of local politicians.

Keywords: Value System, Local Electoral Culture; Everyday Politics

บทนำ

งานวิจัยชิ้นนี้มีความพยายามอธิบายการตัดสินใจในการเลือกตั้งท้องถิ่นของชาวบ้าน โดยริเริ่มมาจาก การตั้งคำถามต่อความเป็นจริงของวาทกรรมที่ครอบงำความคิดของคนทั่วไป ว่าด้วยการซื้อเสียง ซึ่งเกี่ยวพันกับการดูแลผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เป็นคนจนและคนชนบท (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2555: 3-6) ที่ส่งผลอย่างมากต่อความเข้าใจทั่วไปอันนำไปสู่การสร้างเหตุผลแห่งความชอบธรรมสำหรับการลดทอนคุณค่าและความเหมาะสมของประชาธิปไตยในสังคมไทย ดังที่ William A. Callahan (2005: 95 - 113) เสนอว่า วาทกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดความหมกมุ่นต่อการแก้ปัญหาการซื้อเสียง เพื่อซ่อนเร้นกระบวนการอันแนบเนียนในการต่อต้านประชาธิปไตยผ่านข้อเสนอว่าด้วยการปฏิรูปการเมืองจำนวนมาก และบิดเบือนเรื่องเล่าเหล่านี้ด้วยการนิยามอัตลักษณ์ทางการเมืองของไทยในทางลบ ซึ่งเป็นภาพชั่วตรงข้ามกับตัวแบบเชิงบวกอย่างประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ การปฏิรูปที่ว่านี้นำไปสู่สิ่งที่ Joseph A. Schumpeter (1943) เรียกว่า ประชาธิปไตยที่เป็นทางการหรือประชาธิปไตยเชิงกระบวนการวิธี (Procedural Democracy) ทางออกภายใต้แนวทางเช่นนี้คือการตัดขาดความสัมพันธ์ระหว่าง การเลือกตั้งกับตำแหน่งทางการบริหารและการตรวจสอบ การออกแบบระบบเลือกตั้งที่จำกัดการใช้สิทธิและอำนาจของประชาชน และการสร้างองค์กรในอุดมคติที่ได้รับการยกย่องว่า “บริสุทธิ์” เพราะมีคุณลักษณะที่ปลอดจากการเมืองโดยสิ้นเชิง ตลอดจน การไม่เห็นด้วยต่อคำอธิบายที่ว่า การเลือกตั้งคือพื้นที่อันสกปรก โดยผู้วิจัยมุ่งอภิปรายในอีกมุมหนึ่งซึ่งเป็นมิติที่ซับซ้อนของปฏิบัติการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเลือกตั้งของประชาชน มุ่งแสดงให้เห็นถึงข้อเท็จจริง ว่าด้วย การเมืองในการเลือกตั้ง ซึ่งมีนัยยะที่เติมเต็มไปด้วยการให้ความหมาย และการส่งเสริมคุณค่าให้กับประชาธิปไตย เปิดมุมมองให้เข้าใจ ชาวบ้าน การเลือกตั้ง และพลวัตของประชาธิปไตยไทยในแบบอื่นๆ ผ่านการศึกษา ระบบคุณค่าในวัฒนธรรมการเลือกตั้งท้องถิ่น โดยหวังว่าบทสรุปของการตั้งคำถามและการศึกษาในครั้งนี้ จะกลายเป็นภาพสะท้อนต่อความคลางแคลงใจในวาทกรรมการเลือกตั้งดังกล่าวได้ไม่มากนัก

การศึกษาในครั้งนี้ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบมานุษยวิทยาการเมือง (Political Anthropology) (Scott, 1985) ซึ่งจะไม่ทำการศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองที่แยกออกจากบริบทสภาพแวดล้อม และใช้ งานศึกษาของ Andrew Walker (2008 : 84 – 105) เรื่อง “The Rural Constitution and Everyday Politics of Elections in Northern Thailand” เพื่อเป็นต้นแบบในด้านระเบียบวิธีวิทยา (Katherine A. Bowie, 2008 : 169 – 511, Nishizaki, Yoshinori, 2007: 343-364, จักรกริช สังขมณี, 2555) โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับ สายสัมพันธ์เชิงจารีตที่กลายมาเป็นกรอบกำหนดแบบแผนในการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ในรูปของ “วัฒนธรรมการเลือกตั้งท้องถิ่น” การศึกษาระบบคุณค่าและวิถีปฏิบัติท้องถิ่นในลักษณะนี้ จะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจใน โลกทัศน์และพฤติกรรมทางการเมืองอันสลับซับซ้อนของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับ กระบวนการเลือกตั้ง ในมุมมองแบบคนในพื้นที่ ช่วยสร้างความเข้าใจการเมืองว่าด้วย เรื่องการเลือกตั้งของท้องถิ่น ศึกษาการให้ความหมายของการเลือกตั้ง และ ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นของคนในชุมชนกับการเมืองในชีวิตประจำวัน มากกว่าที่จะศึกษาเรื่องแรงจูงใจที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองเลือกตั้งของประชาชนในพื้นที่ตามแนวทางแบบพฤติกรรมนิยมดังที่ได้กล่าวมา

การศึกษาการเมืองในชีวิตประจำวัน ซึ่งสะท้อนผ่านการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการกำหนดแบบแผนการตัดสินใจในการเลือกตั้งท้องถิ่น ที่ปราศจากการจัดตั้งหรือ การเจือปนด้วยผลประโยชน์ในรูปลักษณะของคนนอกพื้นที่ มาอธิบายกรณีศึกษา มีจุดเด่น ประการสำคัญ คือ การฉายภาพวิวาทะเกี่ยวกับการกำหนดคุณค่าทางการเมืองของชาว ชุมชน และระบบคุณค่าเหล่านั้นเอง คือจักรกลสำคัญที่ขับเคลื่อนพลวัตทางการเมืองของ หน่วยการปกครองระดับท้องถิ่นให้เป็นอย่างมีพัฒนาการ เมื่อผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งหรือนักการเมืองท้องถิ่น ต้องถูกพันธุนาการด้วยโซ่ตรวนที่อาจจะเรียกว่าเป็น บรรทัดฐานแห่งท้องถิ่น ซึ่งในการศึกษาของ Walker, Andrew (2008) เรียกว่า “The Rural Constitution” หรือ ในงานแปลของ จักรกริช สังขมณี ได้ใช้คำว่า “ธรรมนูญแห่ง ชนบท” ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อปฏิสัมพันธ์ภายใต้โครงสร้างมิต้อานาจที่ซับซ้อน(กว่าเดิม)ได้ถือ กำเนิดขึ้น ระบบคุณค่าที่ว่านี้ จะเข้าไปทำหน้าที่ควบคุมและสร้างความชอบธรรมให้กับ การใช้อำนาจทางการเมืองสร้างตัวแบบพฤติกรรมที่น่านิยม พร้อมกันนั้น ก็ถือเป็นการติด ป้ายห้ามและประณามการใช้อำนาจในทางที่ผิด หน้าที่ของข้อกำหนดที่พัฒนามาจาก

การเมืองในชีวิตประจำวันของชาวบ้านนั้น ได้ปรากฏอย่างเด่นชัดในการตัดสินใจในการเลือกตั้งของชุมชนบันดาลใจ(นามสมมุติของชุมชนแห่งหนึ่งในเขตเทศบาลนครนนทบุรี) ซึ่งเป็นกรณีศึกษาของงานวิจัยชิ้นนี้

สำหรับชุมชนบันดาลใจนั้น เป็นชุมชนประเภทกึ่งเมืองกึ่งชนบท ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครนนทบุรี อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี ในอดีตยังเป็นชื่อชุมชนเก่าแก่ของจังหวัดนนทบุรีที่เรียกว่า บ้านตลาดขวัญ (ครอบคลุมพื้นที่ของชุมชนอื่นๆด้วย) ซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในส่วนของการปกครองส่วนภูมิภาค ตำแหน่งกำนันและผู้ใหญ่บ้านได้ถูกยกเลิกไปแล้วเนื่องจากเป็นท้องที่ในเขตเทศบาลนคร แต่ระบบหมู่บ้านไม่ได้ถูกยกเลิกอย่างสิ้นเชิงและยังมีความสำคัญต่อการใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ของราชการ เช่น การกำหนดเลขหมายประจำบ้าน การระบุที่อยู่ทางไปรษณีย์ การแบ่งเขตเลือกตั้งระดับท้องถิ่น การกำหนดพื้นที่บริการของโรงเรียน เป็นต้น ในปัจจุบัน ชุมชนบันดาลใจ เป็นชุมชนเล็กๆ ที่เติบโตขึ้นมาตามการขยายตัวของเมืองใหม่จากพื้นที่ซึ่งแต่เดิมเคยทำเกษตรกรรม ต่อมาภายหลังสามารถเชื่อมต่อกับส่วนอื่นๆได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการติดต่อกับคนภายนอก คนในพื้นที่จึงมีความหลากหลายด้านภูมิลาเนาดั้งเดิม จะเห็นได้จากการที่ประชากรส่วนหนึ่งที่มีขนาดใหญ่เป็นคนต่างถิ่นซึ่งย้ายเข้ามาและต้องการทำงานในเมือง ดังนั้น แม้จะอยู่ใจกลางเมือง แต่วิถีชีวิตของผู้คน กลับมีลักษณะไม่แตกต่างจากชาวบ้านในชนบท ที่เป็นมาตฤมิของพวกเขา นั่นคือ เป็นชุมชนแบบปฐมภูมิที่ผู้คนรู้จักกันโดยทั่วไปผสมผสานเข้ากับแรงกดดันเชิงเศรษฐกิจแบบคนเมืองอย่างซับซ้อน มีปฏิสัมพันธ์กันในชีวิตประจำวัน และ มีการจัดกิจกรรมร่วมกันในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาถึงลักษณะและความสำคัญของระบบคุณค่าในวัฒนธรรมการเลือกตั้งท้องถิ่น
- 2) เพื่อศึกษาถึงการเมืองในชีวิตประจำวันของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับแง่มุมอันหลากหลายของการชื่อเสียงและการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น

วิธีการดำเนินการ

เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาการเมือง นอกจากการวิเคราะห์เอกสาร(Documentary Research) ซึ่งเป็นวิธีวิทยาขั้นพื้นฐานของงานวิจัยทั่วไปแล้ว ผู้วิจัยต้องใช้วิธีการแฝงตัว (ฝังตัว หรือ immerse) ไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เพื่อให้ให้เห็นภาพและข้อสรุปบางประการจากมุมมองของ “คนใน” วิธีการศึกษาหลักๆ คือ การศึกษาภาคสนาม (Field Research) โดยทำการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสังเกตทางตรง (Direct Observation) หรือ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) และ การทำแบบสอบถาม (Questionnaire) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant)และบุคคลทั่วไป ที่มีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยเลือกตัวอย่างที่มีสถานะและจุดยืนที่หลากหลาย เช่น ประชาชนในชุมชน (ชาวบ้านทั่วไป) ในฐานะกลุ่มหลัก, ชนชั้นกลางในเขตหมู่บ้านจัดสรร, ตึกแถว ในพื้นที่รอบนอกชุมชน, ผู้นำท้องถิ่น ทั้งที่เป็นทางการในระบบบริหาร (นายกเทศมนตรี) และ ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ภายนอกโครงสร้างการบริหารของรัฐ (ผู้นำชุมชน), สมาชิกสภาท้องถิ่น และ ข้าราชการส่วนท้องถิ่น เป็นต้น สำหรับวิธีการในการสังเกตนั้น จะทำการเก็บข้อมูลแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Observation) เพื่อรักษารายละเอียดอย่างครอบคลุม และ ใช้คำถามในลักษณะปลายเปิด แบบ Grand Tour Questions เพื่อได้รับข้อมูลที่สะท้อนมุมมองซึ่งปราศจากการชี้นำหรืออคติของผู้ตั้งคำถามอย่างแท้จริง

ผลการศึกษา

ระบบคุณค่าในวันวัฒนธรรมการเลือกตั้งท้องถิ่น

เราอาจพิจารณาระบบคุณค่าของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งในฐานะที่เป็น “บรรทัดฐานแห่งท้องถิ่น” รูปแบบหนึ่ง ซึ่งเกิดจากข้อตกลงอย่างไม่เป็นทางการร่วมกันของชาวบ้านในชุมชน ผ่านปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวันที่ไม่อาจวัดคุณภาพได้จากปริมาณการเข้าร่วมประชาคมแบบจัดตั้ง หรืออาจเรียกได้ว่ามีลักษณะที่ก้าวข้ามพ้นความเป็นทางการของการเมืองแบบมวลชน ชุดของระบบคุณค่าทางการเมืองที่วานี้ จึงมี

ลักษณะที่ปราศจากการชี้ว่าโดยใครคนใดคนหนึ่ง และการเปลี่ยนแปลงของระบบคุณค่าดังกล่าวจะเติบโตไปอย่างมีพลวัตเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมและความคาดหวังทางการเมืองของชาวบ้านอย่างแท้จริง ในประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยต้องการนำเสนอถึง หน้าที่ในการควบคุมและการสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้อำนาจทางการเมืองของผู้แทนฯ ที่มาจากการเลือกตั้ง รวมไปถึงรายละเอียดของการกำหนดลักษณะทางพฤติกรรมที่นำนิยมและเนื้อหาของการประណามการใช้อำนาจในทางที่ผิด บทบาทดังกล่าวนี้ปรากฏผ่านการทำความเข้าใจการตัดสินใจของชาวบ้าน ทั้ง 3 ประการ ได้แก่ ความเป็นท้องถิ่นนิยม การเกื้อหนุนนอกระบบงบประมาณ และความสามารถในการบริหารจัดการ

บรรทัดฐานประการแรก คือความเป็นท้องถิ่นนิยม มีสาระสำคัญอยู่ที่ผู้แทนทางการเมืองซึ่งทำหน้าที่เชื่อมประสานสังคมการเมืองเข้ากับรัฐนั้น จะต้องเป็นตัวแสดงที่ฝังตัวอยู่ในท้องถิ่นหรือชุมชนอย่างเหมาะสม กล่าวคือ เป็นคนในท้องถิ่นเดียวกันไม่ใช่คนจากภายนอก ซึ่งสำคัญต่อการเข้าถึงได้ง่ายด้วยบรรยากาศที่คุ้นเคย อย่างการพูดภาษาเดียวกัน หรือ การคุยกันได้อย่างถูกคอในเรื่องเดียวกัน ผู้สมัครฯจะถูกประเมินในแง่ที่ว่า เขามีสายสัมพันธ์เชื่อมโยงกับท้องถิ่นมากน้อยเพียงใด ยิ่งเป็นการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับชาวบ้านอย่างมาก ความรู้สึกของการต่อสู้แข่งขันในการแย่งชิงทรัพยากรเพื่อสนองต่อความคาดหวังของชาวบ้านเอง จึงเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญในการพิจารณาสำหรับการตัดสินใจที่จะลงคะแนนให้แก่คนที่มาจากชุมชนเดียวกันได้เข้าไปมีที่นั่งในสภาระดับท้องถิ่นหรือไปเป็นผู้บริหาร โดยเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อที่ว่าคนบ้านเดียวกันย่อมนำพางบประมาณและความเจริญมาสู่มาตุภูมิของตนได้ดีกว่าคนนอก ในเวทีการเลือกตั้งระดับเทศบาล ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับสังคมการเมืองของชาวบ้านในชุมชนบันดาลใจมากที่สุดนั้น นายกฯสมนึก เป็นนักการเมืองเพียงผู้เดียวที่สามารถรักษาเก้าอี้นายกเทศมนตรีมาได้ยาวนานกว่า 30 ปี ดำรงตำแหน่งมาแล้วทั้งสิ้น 8 สมัย ไม่มีใครในชุมชนบันดาลใจและน่าจะในเขตเทศบาลทั้งหมด ที่จะไม่รู้จักนายกฯสมนึก ไม่ว่าจะเป็นการส่วนตัวหรือเคยได้ยินชื่อของเขาผ่านกิจกรรมในชีวิตประจำวันทั่วไป ความเป็นท้องถิ่นนิยมมีความชัดเจนและสอดคล้องกับตัวตนของนักการเมืองผู้นี้เป็นอย่างมาก กล่าวคือ นายกฯสมนึก หรือ ที่ชาวบ้านจะเรียกกันติดปากว่า “นายกฯเล็ก” หรือ “ป่าเล็ก” เกิดและเติบโตที่จังหวัดนนทบุรี มีความสนใจและเป็นที่รู้จักในวงการพระเครื่องมาตั้งแต่สมัยช่วงวัยหนุ่ม ทำให้มีพรรคพวกที่หลากหลายและเป็น

คนในพื้นที่จำนวนมาก เริ่มแรกรับราชการที่กรมชลประทานเป็นเวลา 5 ปี ก่อนจะเข้าสู่
วงการการเมือง เมื่อปี พ.ศ.2517 และได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาล ในนาม
“กลุ่มพลังหนุ่ม” ซึ่งเป็นเครือข่ายทางการเมืองที่เข้มแข็งและยังคงมีบทบาทอยู่ ต่อมาในปี
พ.ศ. 2527 จึงได้รับเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีสมัยแรก และได้รับการเลือกตั้งติดต่อกัน
มา จนถึงปัจจุบัน โดยชัยชนะในการเลือกตั้งครั้งล่าสุดเกิดขึ้นในปี พ.ศ.2555 ได้รับ
คะแนนทั้งหมด 55,804 คะแนน ในขณะที่คู่แข่งอันดับที่ 2 ได้ไปเพียง 4,931 คะแนน
การมีพื้นที่สอดคล้องกับท้องถิ่นนิยมจะต้องควบคู่ไปกับการนำเสนอที่เหมาะสมและ
ดำรงรักษาคุณค่าของมันไว้ให้ได้ด้วย โดยนายเกษมณีเป็นนักการเมืองคนหนึ่งที่ตระหนัก
ถึงเรื่องนี้เป็นอย่างดี ในทางนโยบาย เขาเลือกที่จะเสริมภาพลักษณ์ของการเข้าถึงง่าย
โดยการอนุญาตให้ประชาชนเข้าพบเพื่อร้องเรียนปัญหาต่อตัวนายกเทศมนตรีได้โดยตรง
ส่วนในทางการใช้ชีวิตทั่วไป เขาก็เลือกที่จะวางตัวแบบเรียบง่ายและติดดิน อย่างการวิ่ง
ออกกำลังกายในตอนเช้าไปตามเขตชุมชนต่างๆซึ่งมีการกำหนดเส้นทางที่แน่นอน
ชาวบ้านสามารถมาขอพบเพื่อพบปะพูดคุยหรือออกกำลังกายร่วมกันได้อย่างเป็นกันเอง

นอกจากตัวนายเกษมณีแล้ว เครือข่ายของเขาก็ประสบความสำเร็จในการ
เลือกตั้งมาอย่างสม่ำเสมอเช่นกัน โดยในการเลือกตั้งครั้งล่าสุด “กลุ่มพลังหนุ่ม” สามารถ
เอาชนะคู่แข่งและครองที่นั่งในสภาได้ทั้งหมด โดยเฉพาะสำหรับชาวชุมชนบันดาลใจแล้ว
ส.ท. เสรี เป็นเสมือนตัวแทนของพวกเขาที่สามารถยึดกุมพื้นที่แห่งการจัดสรรทางอำนาจ
และผลประโยชน์ส่วนหนึ่งไว้ได้ ส.ท.เสรี เป็นอดีตประธานชุมชนที่มีบทบาทโดดเด่นและ
เป็นที่นับหน้าถือตาของชาวบ้านมาอย่างยาวนาน ก่อนจะส่งต่อตำแหน่งประธานชุมชน
ให้แก่ตาน้อย ได้เข้ามาสานต่อ อย่างไรก็ตามบทบาทของเขาต่อกิจกรรมชุมชนก็ยังคง
เป็นไปอย่างต่อเนื่องและไม่เคยขาดตกบกพร่อง ดังที่ชาวบ้านผู้ลงคะแนนจำนวนหนึ่งบอก
กับผู้วิจัยว่า “ถึงจะยังเียงเขาก็คนกันเอง เจอกันบ่อยๆ มีอะไรเราก็บอกเขาได้ ดีกว่าเป็นคน
อื่นที่เราไม่รู้จักลูกใหม่” “ผมต้องเลือกสมณีกาลี กลุ่มของเขานะ พวกของเราทั้งนั้น ที่
เสรีเียง” “ไม่เลือกเขาแล้วจะเลือกใคร ยังเียงเขาก็เป็นคนของเรา ที่ก็จะช่วยเขาไปเรื่อยๆ”
(ชาวบ้านรายหนึ่ง, 2557)

ความสำคัญของท้องถิ่นนิยมต่อการตัดสินใจของชาวบ้าน อาจพิจารณาได้จาก
การที่ผู้สมัครรายอื่นๆ ซึ่งพอจะได้รับการสนับสนุนอยู่บ้าง ต่างถ่วงแล้วแต่มีความเกี่ยว
โยงกับท้องถิ่นในทางใดทางหนึ่งด้วยกันทั้งสิ้น ถึงแม้ว่าที่สุดแล้วจะตกอยู่ในฐานะที่ด้อย

กว่าเพราะถูกมองว่าความสัมพันธ์ที่มีกับท้องถิ่นนั้นอาจจะ ยังไม่เพียงพอก็ตาม ในขณะที่บางคนถึงกับมีเครือข่ายที่ได้รับการสนับสนุนจากนักการเมืองคู่แข่งของนายกษัตริย์ ซึ่งภายหลังเลี้ยงไปลงสมัครฯในเวทีการเลือกตั้ง อบจ.แทน การตอบรับที่แตกต่างนี้บอกให้เราเห็นว่า แม้แต่คนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นมาเป็นเวลานานก็อาจถูกมองเป็นคนต่างถิ่นได้เช่นกัน หากพวกเขาไม่ได้แสดงออกให้เห็นถึงความเป็นพื้นเมือง หรือ “ความเป็นคนบ้านเดียวกัน” มาก่อนหน้าที่จะมีการเลือกตั้งเลย เหตุผลดังกล่าวเป็นที่ประจักษ์ชัดในกรณีความพ่ายแพ้ของผู้สมัครฯคู่แข่งคนล่าสุด ซึ่งมีอาชีพเป็นทนายความ แม้จะเป็นคนจังหวัดนนทบุรีโดยกำเนิด แต่ออกไปทำงานนอกพื้นที่เป็นหลัก เพิ่งจะเข้ามาเป็นประธานกลุ่มและชมรมต่างๆในจังหวัดได้ไม่นานนัก ในขณะที่กลุ่มผู้สมัครฯ ส.ท. ส่วนใหญ่ของเขาก็ไม่ได้เป็นที่รู้จักของชาวบ้านมากพอ

อย่างไรก็ตามความเป็นท้องถิ่นนิยมไม่ได้มีลักษณะเป็นตัวแบบสำเร็จรูปสำหรับการตัดสินใจทางการเมือง หากแต่เป็นแนวคิดที่มีความขัดแย้งในตัวของมันเองพอสมควร เมื่อชีวิตประจำวันในชุมชนท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มีความซับซ้อนเกินกว่าที่แนวคิดท้องถิ่นนิยมจะถูกตีความจากความคาดหวังไปในทิศทางเดียวกันได้เสมอ หลายครั้งที่ปัจจัยอื่นๆได้เข้ามาบั่นทอนพลังกึ่งหนุนในทางบวกต่อผู้สมัครฯที่ยึดถือกรอบท้องถิ่นนิยมเป็นที่ตั้งเพียงหนึ่งเดียวมากจนเกินไป เช่น การรู้จักกันอย่างดีในท้องถิ่น ทำให้เกิดการตระหนักรู้ถึงความไม่สมบูรณ์แบบของผู้สมัครฯทั้งหลาย ไม่ว่าจะมาจากข่าวลือที่เสียหายหรือการดิ้นรนหนีทาซึ่งอาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงที่ดีหรือความโกรธแค้นอิจฉาริษยาส่วนตัวของผู้ปล่อยข่าวก็ดี ทั้งนี้ยังเกี่ยวพันไปถึงการตัดสินใจลงคะแนนเสียงที่อาจไม่ได้วางอยู่บนพื้นฐานของท้องถิ่นนิยมเพียงอย่างเดียวอีกต่อไปด้วย กรณีการเกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์ถึงความไม่เหมาะสมในการควมรวมสองตำแหน่งของส.ท.เสรี ในระยะแรกก่อนที่จะตัดสินใจลาออกจากการเป็นประธานชุมชน การออกรถคันใหม่ติดต่อกันหลายครั้งในรอบหนึ่งปีของประธานชุมชนคนใหม่ การพยายามเชื่อมโยงนักการเมืองท้องถิ่นบางคนเข้ากับธุรกิจ ผิดกฎหมาย หรือ การกล่าวหาบรรดาสมาชิกสภาเทศบาลว่ามีการเล่นพรรคเล่นพวกในเครือข่ายของตนและเอื้อประโยชน์ให้แก่กันในการเลื่อนตำแหน่งอย่างโจ่งแจ้ง ล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับกรอบของท้องถิ่นนิยมที่อาจจะไม่ใช่ท้องถิ่นนิยมที่บริสุทธิ์นัก เมื่อไม่อาจพิสูจน์ได้ว่ากระแสที่ถูกพูดถึงทั้งหมดนี้ เกิดขึ้นจากความคาดหวังและหวังแทน

ผลประโยชน์ของท้องถิ่นจริงๆหรือเต็มไปด้วยอคติที่มุ่งบ่อนทำลายชื่อเสียงของอีกฝ่ายเท่านั้น

บรรทัดฐานประการที่ 2 คือ การเกื้อหนุนนอกระบบงบประมาณ ผู้แทนทางการเมืองจะต้องมีความสามารถในการดึงเอาทรัพยากรจากภายนอกเข้ามาสนับสนุนกิจการทั่วไปของท้องถิ่นได้ ภาพลักษณ์ในการพยายามผลักดันให้ได้มาซึ่งช่องทางการเข้าถึงทรัพยากรดังกล่าวนี้ มีความสำคัญอย่างมากต่อการเลือกตั้ง กล่าวคือ ชาวบ้านมีความคาดหวังอย่างสูงว่าผู้แทนจะทำหน้าที่ให้การช่วยเหลือแก่ผู้ที่เป็นฐานคะแนนของเขา ซึ่งเป็นการเสียสละส่วนตัวไม่ใช่การใช้เงินงบประมาณในทุกกรณี จึงเป็นเรื่องปกติที่จะพบว่ามีการใช้เงินจำนวนมากในสังคมการเมืองท้องถิ่น แต่ไม่ใช่ในรูปของการซื้อขายเสียงที่มีความหมายไม่ต่างจากการแลกเปลี่ยนสินค้าและเป็นเพียงปฏิสัมพันธ์ในระยะสั้นเท่านั้น การใช้เงินไปกับกิจกรรมของชาวบ้านเป็นการตระหนักว่า พวกเขาเป็นตัวแสดงที่มีความสำคัญต่อการควบคุมการใช้อำนาจของนักการเมืองเอง ความช่วยเหลือจึงมีค่าเท่ากับการให้ “ของรับรอง” ไม่ต่างอะไรกับการที่ผู้น้อยซื้อของขวัญไปมอบให้แก่ผู้ใหญ่ในงานเทศกาลสำคัญ ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของความสม่ำเสมอและเป็นสิ่งที่ไม่อาจประเมินราคาสำหรับการซื้อขายขาดได้ อย่างไรก็ตาม ต้องให้แน่ใจด้วยว่าเงินดังกล่าวเป็นเงินส่วนตัวที่ถ่ายโอนมาให้ส่วนรวมจริงๆ ไม่ใช่เงินส่วนรวมที่มาเข้ากระเป๋าส่วนตัวแล้วแอบอ้างเอาอย่างเด็ดขาด

ในชุมชนบันดาลใจ การให้ความช่วยเหลือของผู้นำทางการเมืองปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวัน อาทิ การที่นายภกษมนึกเข้าร่วมงานพิธีต่างๆของครอบครัวชาวบ้านด้วยตัวเอง ไม่ว่าจะเป็งานบวช งานแต่งงาน หรืองานศพ โดยหากติดภารกิจอื่นจะมอบหมายให้รองนายกฯ หรือ ส.ท.เสรีไปแทนในทุกงานอย่างไม่เคยขาด และร่วมทำบุญในงานพิธีเหล่านั้นด้วยวิธีการต่างๆตั้งแต่ การใส่ซองทำบุญ การเหมาร้านอาหารมาจัดเลี้ยง การส่งพวงหรีด ไปจนถึงการเป็นเจ้าของงานศพ โดยกรรมการชุมชนและเครือข่ายพลังหนุ่มจะทำหน้าที่คอยแจ้งความเคลื่อนไหวของปฏิทินกิจกรรมไปยังผู้บริหารท้องถิ่นเอง โดยที่ชาวบ้านไม่จำเป็นต้องร้องขอหรือส่งบัตรเชิญเสมอไป ดังที่ชาวบ้านหลายคนส่าทบให้ผู้วิจัยฟังว่า *“สิ่งที่ทำให้เขาชนะใจคนนี่ หลายอย่างเลย เวลาจัดงานศพงานบวช ไม่ว่าจะอะไร ก็จะไป ถ้าติด จะมีตัวแทนเป็นรองนายก เป็นส.ท. หรือพวงหรีดนี่แน่นอน ยิ่งวันเผาส่วนใหญ่ก็จะไป งานแต่งก็ไปเสมอ”* “อย่างพี่ชายผมเสีย ท่านสมนึกก็

มาเป็นประธานงานศพ ทั้ๆที่ผมไม่เคยเข้าถึงเลย พอมางานแกลกลับคุยกับผมใหญ่เลย” (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง, 2557) หรือ การจัดงานสัมมนาอบรมในหัวข้อบทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน โดยเทศบาลได้ขอความร่วมมือผ่านคณะกรรมการชุมชน ให้ชักชวนลูกบ้านมาเข้าร่วมกิจกรรมโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ซึ่งมีลักษณะเป็นการไปดูงานต่างจังหวัด กิจกรรมนี้เป็นที่รู้จักกันว่าชาวบ้านหลายคนอยากไปถึงขนาดที่เรียกได้ว่าแย่งกันไปเข้าร่วม เพราะเหมือนเป็นการได้ท่องเที่ยวพักผ่อนฟรีไปในตัว “ปีๆหนึ่ง เขาจะต้องพาเราไปทัศนศึกษา ไปดูรถ ไปประจวบ ไปค้างสองคืนบ้าง เหมือนได้เที่ยว ได้อบรม ได้พบปะไปในตัว ชุมชนก็จะรู้จักกันหมด รู้จักกับตัวนายกฯมากขึ้นด้วย” (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง, 2557) รวมไปถึง การช่วยเหลือทางการเงินส่วนตัวเกี่ยวกับค่ารักษาพยาบาล การแจกทุนการศึกษา การบริจาคเงินให้กับวัด และการออกค่าใช้จ่ายหรือส่งรถมารับเมื่อมีการให้ชาวบ้านเข้าร่วมประชุม เป็นต้น

การดึงเอาทรัพยากรภายนอกมาสมทบกิจการในท้องถิ่นโดยไม่ต้องใช้เงินส่วนตัว เห็นได้ชัดจากกรณีการแก้ปัญหาวิกฤตการณ์น้ำท่วมใหญ่ ซึ่งหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการน้ำของเทศบาลเมื่อปีพ.ศ. 2554 ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี จนกลายเป็นตัวแบบที่มีชื่อเสียง ก็คือ การได้รับความช่วยเหลืออย่างเต็มกำลังจากเครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนตัวของนายกฯสมนึก โดยการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ กำลังเจ้าหน้าที่และสิ่งของต่างๆที่จำเป็นโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด ความช่วยเหลือดังกล่าวประกอบไปด้วย เทศบาลตำบลทับสะแก เทศบาลเมืองชัยภูมิ และเทศบาลตำบลศาลากลาง สนับสนุนเครื่องสูบน้ำและเจ้าหน้าที่, เทศบาลนครแม่สอด เทศบาลเมืองชลบุรี เทศบาลตำบลหินคู่ และการไฟฟ้าฝ่ายผลิต สนับสนุนอาหารและน้ำดื่ม, บริษัทไฮโจเด็นกิ สนับสนุนทรายและถุงบรรจุทราย ชาวบ้านที่เข้าร่วมเป็นหัวหน้ากลุ่มจิตอาสาบอกกับผู้วิจัยว่า “ท่านนายกฯ เป็นคนที่รู้จักกว้างขวางในวงการท้องถิ่น ท่านมีเพื่อนเยอะ ท่านก็ขอความร่วมมือจากพวกเทศบาลอื่นๆที่เขาไม่ได้ประสบเรื่องน้ำท่วม” (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง, 2557) สอดคล้องกับที่พนักงานเทศบาลที่ปฏิบัติหน้าที่หลักในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์กล่าวว่า “ท่านนายกฯโทรศัพท์ขอด้วยตัวเอง แล้วยังได้เลย ชาวบ้านดีใจกันมาก ไม่ต้องควักตังตัวเองด้วย” (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง, 2557)

อย่างไรก็ตาม การแสดงออกถึงความสามารถในการเกื้อหนุนนอกระบบงบประมาณ ไม่ได้เป็นไปโดยปราศจากความเสี่ยงต่อภาพลักษณ์สำหรับการแข่งขัน

เลือกตั้งเสมอไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าการเสียสละอย่างเต็มอกเต็มใจนั้น เปิดเผยและ
โจ่งแจ้งเกินความพอดีในสายตาของชาวบ้าน จริงอยู่ที่ชาวบ้านส่วนหนึ่งมีความเห็นใน
ทำนองที่ว่า คนที่มีสถานะทางการเงินที่ดีและมั่นคงอยู่แล้ว ย่อมไม่เข้ามาดำรงตำแหน่ง
เพื่อแสวงหาผลประโยชน์มากเท่ากับคนที่มีน้อย แต่ในขณะเดียวกัน การไม่ระมัดระวังใน
การนำเสนอภาพลักษณ์ดังกล่าว อาจทำให้เกิดความสงสัยต่อการแสดงออกซึ่งความมี
น้ำใจที่ไม่สมเหตุสมผลและไม่ได้เชื่อมโยงกับการพัฒนาในระยะยาวเท่าที่ควรนี้ได้ ดังเช่น
ในกรณีที่มีทายาทนักธุรกิจรายหนึ่ง ได้เข้ามาลงสมัครฯ ในตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่น
และมีข่าวลือว่าเขาใช้เงินในการซื้อเสียงแบบตรงๆ ทำให้ชาวบ้านเกิดความระแวงและ
ความรู้สึกในทางลบทันทีว่า “เขาเป็นนักธุรกิจ ลงทุนไปเยอะก็ต้องถอนทุนคืนอยู่แล้วถ้า
ชนะ” “เขาว่่ากันนะ อันนี้ผมไม่รู้ แต่ถ้าเป็นผมนะ ไม่รู้จักกันแล้วมาให้เงินด้วยเนี่ย ผมยังไม่
ไม่เลือกมันเลย (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง, 2557) หรือ การตั้งใจจุดประเด็นเรื่องการ
สร้างอาคารเทศบาลหลังใหม่ซึ่งใช้งบประมาณในการก่อสร้างสูง ทำให้ถูกมองว่าเป็นเรื่อง
ที่เกินความจำเป็นและชาวบ้านไม่ได้ประโยชน์อะไรมากนัก ก็กลายเป็นเรื่องที่น่ายก
สมนึกต้องพยายามอธิบายกับชาวบ้านกลุ่มนี้ต่อไป

บรรทัดฐานประการที่ 3 คือ ความสามารถในการบริหารจัดการ ใ้
ความสำคัญกับการบริหารที่เข้มแข็งและมีภาพลักษณ์ที่โดดเด่น ผู้แทนทางการเมืองต้องมี
องค์ประกอบหลักๆ ดังนี้ ความเป็นตัวของตัวเองสามารถตัดสินใจได้อย่างรวดเร็ว มี
ความสามารถในการพูด มีความกระตือรือร้นในการทำงานเพื่อท้องถิ่น มีความโปร่งใส
และที่สำคัญที่สุดคือ มีความสามารถที่จะผลักดันนโยบายให้เกิดขึ้นจริงได้อย่างเป็น
รูปธรรม แน่นนอนว่าในสายตาของชาวบ้านคุณสมบัติส่วนตัวหลายอย่างของนายกฯ สมนึก
นั้นถูกให้คุณค่าอย่างสูงภายใต้ธรรมณูญข้อนี้ นายกฯ สมนึกได้รับคะแนนเสียงเพิ่มขึ้นอย่าง
มากในการเลือกตั้งครั้งล่าสุด คะแนนที่เพิ่มขึ้นนั้นสอดคล้องกับกระแสความชื่นชมของ
ชาวบ้านต่อความสำเร็จในการรับมือวิกฤตน้ำท่วมใหญ่เมื่อปีพ.ศ.2554 นายกฯ สมนึกได้
พิสูจน์ให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ว่า เขายังคงเป็นนายกฯ ของทุกคนที่ทำงานหนักอยู่เสมอ และ
ไม่ได้อยู่บนหอคอยงาช้าง พนักงานเทศบาลคนหนึ่งให้ข้อมูลและความคิดเห็นว่า “ตอนนั้น
งานเทศบาลเราไม่ได้ทำเลย ปิดไปเลย เรามาแบ่งหน้าที่ใหม่ขึ้นมารับมือวิกฤต และไปตั้ง
ฐานอยู่ที่ศาลากลางหลังเก่า ตรงทำนูนันท์ โดยแต่ละวันท่านนายกฯ จะต้องเรียกประชุม
อาจจะ 2 หุ่ ม หรือ 3 หุ่ ม ก็จะต้องมานั่งคุยกันว่า ตรงนี้เป็นอย่างไร จุดเสี่ยงจุดหรือยัง

เห็นได้ชัดว่าท่านเป็นผู้บัญชาการเอง ผู้นำสูงสุดตัดสินใจ ทุกอย่างก็รวดเร็ว ท่านสามารถสั่งการได้ทันที คือถ้าผู้บริหารไม่กล้าตัดสินใจไม่กล้าสั่งการ ทุกอย่างย่อมไม่สามารถที่จะเดินได้” (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง, 2557)เช่นเดียวกันกับชาวบ้านจิตอาสาที่กล่าวว่า “ฉันเห็นป่าลงไปเคลียเองตลอดนะ ไม่ใช่ไปยืนๆเฉยๆ แต่ไปสั่งการ บางทีมันคุมกันไม่ได้ป่าลงไปทีเดียวเรื่องก็จบ งานก็เดิน” (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง, 2557) เราอาจสรุปคุณลักษณะที่โดดเด่นของนายกาสมนิกในช่วงเวลาแห่งวิกฤตินี้ได้เป็น 3 เรื่องใหญ่ๆดังนี้ ความกระตือรือร้นในการทำงานเพื่อท้องถิ่น เมื่อคณะของเทศบาลได้นำสิ่งของไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่จังหวัดลพบุรี และได้ประจักษ์แก่สายตาว่าสถานการณ์น้ำท่วมในครั้งนั้นรุนแรงมาก และไปที่คาดการณ์ได้ว่ามวลน้ำทั้งหมดจากจังหวัดอยุธยาจนถึงลพบุรีนี้ จะต้องไหลป่าเข้าท่วมจังหวัดนนทบุรีอย่างแน่นอน ดังนั้นนายกาสมนิกจึงสั่งการให้มีการประชุมกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อเตรียมการป้องกันอย่างเร่งด่วนทันที

ความเป็นตัวของตัวเอง บุคลิกที่กล้าตัดสินใจอย่างรวดเร็วและกล้ารับผิดชอบ ปัญหาความล่าช้าและไม่ทันต่อสถานการณ์ในการสั่งซื้อวัสดุจำเป็นสำหรับการป้องกันน้ำท่วม ภายใต้เงื่อนไขตามระเบียบพัสดุการจัดซื้อจัดจ้างปกติที่กำหนดให้ ต้องมีการทำบันทึกขออนุมัติและทำเรื่องขอราคา เพื่อไม่ให้ราคาส่งของแพงเกินกว่าราคารามาตรฐานมากจนเกินไป ในขณะที่ราคาวัสดุตามท้องตลาดในขณะนั้นเพิ่มสูงขึ้นจากราคาปกติเกินกว่าเท่าตัว ซึ่งแปรผันตามปริมาณความต้องการและความขาดแคลนที่เกิดขึ้น กล่าวได้ว่านอกจากราคาจะสูงมากแล้ว ถึงแม้จะมีเงินจ่าย แต่ถ้าตัดสินใจนานจนเกินไป คุณก็ไม่มีทางจะได้ของที่ต้องการ ส่งผลให้ทางเทศบาลต้องแสวงหาความช่วยเหลืออื่นๆจากเครือข่ายที่มี รวมไปถึงมีการสำรองจ่ายด้วยเงินส่วนตัวของผู้บริหารเอง ดังที่นายกาสมนิกได้บอกกับพนักงานเทศบาลและ หัวหน้ากลุ่มจิตอาสาที่เข้าร่วมประชุมแผนว่า “จำเป็นต้องรีบทำ มันรอไม่ได้ ผมรับผิดชอบเอง” (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง, 2557)

ความสามารถในการพูด หัวหน้ากลุ่มจิตอาสาคนหนึ่ง เล่าให้ผู้วิจัยฟังถึง คำพูดของนายกาสมนิกที่มีลักษณะปลุกใจและสามารถสยบข่าวลือในทางลบ ที่ว่าเทศบาลอดใจยอมแพ้ต่อวิกฤตน้ำท่วมแล้ว ว่า “ท่านสั่งลงมาเลย และย้ายอยู่เสมอว่า เราต้องรักษาเมืองไว้เป็นที่มั่นสุดท้ายให้ได้ เหนื่อยแค่ไหนท่านก็จะทำ แล้วทุกคนจะเห็นว่ามันคุ้มค่าเมื่อเทียบกับที่ต้องมาเริ่มพื้นที่ใหม่ๆกันใหม่ทั้งหมด ถ้าเราเสียเมืองไป” (สัมภาษณ์แกนนำชาวบ้านรายหนึ่ง, 2557)หรือ ในกรณีความขัดแย้งระหว่างผู้ที่ถูกน้ำท่วมและผู้ที่อยู่หลัง

ค้นกันน้ำ เมื่อผู้ที่ถูกน้ำท่วมเข้าใจว่า ถ้าทำให้น้ำท่วมทั้งหมด ก็อาจจะทำให้ระดับน้ำที่ตนเผชิญอยู่ลดลงได้บ้าง จึงมีการรวมกลุ่มขึ้นมาเพื่อทำลายคันกันน้ำในบางจุด พนักงานเทศบาลคนหนึ่งซึ่งได้รับมอบหมายให้ลงพื้นที่ทำความเข้าใจกับกลุ่มผู้ก่อเหตุ ได้นำเอาแนวคิดของนายกษสมนึกไปสื่อสารกับชาวบ้านและสามารถทำให้ปัญหายุติลงได้ “ท่านบอกเสมอ ให้พูดกับกลุ่มที่มีแนวโน้มว่า ถ้าเราท่วมกันหมดแล้วใครจะคอยช่วยใครได้เล่า ถ้าพวกเขายอมฟังให้ความร่วมมือดี เราก็จะดูแลพวกเขาเป็นพิเศษ ทำสะพานให้ จัดหาเรือและอาหารให้ทุกอย่าง” (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง, 2557)

แน่นอนว่านอกเหนือไปจากแง่มุมที่ชื่นชมความสามารถในการบริหารจัดการที่เข้าตาของนายกษสมนึกแล้ว ย่อมมีชาวบ้านอีกจำนวนหนึ่งที่มีความกังวลและตั้งคำถามต่อประเด็นเรื่องความโปร่งใสของเขา ที่ยังไม่ได้มีความเด่นชัดเทียบเท่ากับคุณสมบัติอื่นๆ ข้อครหาเรื่องความร่ำรวย ความเชื่อมโยงกับธุรกิจสีเทา การโกง และการเอื้อประโยชน์ให้แก่พวกพ้อง เป็นเรื่องที่พอจะได้ยินอยู่บ้างในชุมชนบันดาลใจ ความคิดเห็นของชาวบ้านในเรื่องนี้เป็นไปอย่างหลากหลาย ในขณะที่คนจำนวนหนึ่งมองว่า มันไม่ได้มีผลในทางลบต่อคะแนนเสียงแต่อย่างใด ดังที่ชาวบ้านคนหนึ่งได้แสดงทัศนคติที่น่าสนใจไว้ว่า “ไอ้ที่หาเสียงกันว่าไม่โกงไม่กิน มันจริงแค่ครั้งเดียว ไอ้คนอย่างเราๆ ทุกคนต้องไม่โกงอยู่แล้ว แต่ต้องกิน สามมื้อมันต้องกิน เพราะเราทำงาน ผมถามจริงๆ เงินเดือน ส.ท. เนี่ย 18,000 แต่ก่อน 5000 มันพอไหม เวลาออกงานสังคมทีหนึ่ง งานหนึ่งก็ 500 แล้วลองคิดดูเดือนหนึ่งมีกี่งาน เงินเดือนอย่างเดียวไม่พอหรอก ทีนี้เราเลยขอว่า เออพอได้เป็นมาแล้ว เนี่ยมีงบประมาณมาให้ 1,000 ทำเสีย 800 กินเสีย 200 มันก็เดินหน้าได้ถูกไหม ไม่ใช่ 500/500 ลองทำสิเราก็คจะรู้ ปีหนึ่งก็หยุดแค่นั้น บางทีก็กลายเป็นถอยหลัง ถ้าไม่เหลือพอให้กินเลย ชาวบ้านเขารู้ทันว่าทุกคนมันก็ทำแบบนี้ เขาเลยดูที่ผลงานและการพัฒนาที่ดีไม่อย่างนั้นก็หยุดนิ่งสิ ประเทศชาติไม่เดินหน้า” (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง, 2557) ซึ่งทำให้เราเห็นว่า สำหรับชาวบ้านแล้วกลไกการให้คุณค่ามีความซับซ้อนมากกว่าแค่คำว่า โกงหรือไม่โกงแล้วก็จบลงไปเฉยๆ มันจึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะตัดสินว่าความคิดดังกล่าวเป็นเรื่องที่ถูกหรือผิด อย่างไรก็ตามความคิดเช่นนี้ก็ไม่ได้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป บางคนโต้แย้งโดยอ้างอิงกับเรื่องการใช้เงินส่วนร่วมเพื่อมาจูนเจือจางคะแนนว่ามีความหมายเท่ากับการโกง และมันคือสิ่งที่พวกเขาไม่อาจรับได้โดยเด็ดขาด “ที่เกลียดเลยนะ สापแข่งพวกมัน ถ้าเคยชอบแล้วมารู้ว่ามันโกง ก็จะไม่กลับไปแล้วเลือกมันอีกเลย” “มัน

เหมือนโดนตบหน้านะ ทำมาเป็นยกมือไหว้ดี แต่สุดท้ายก็มาเอาของของเราไป เรารับไม่ได้หรอก” (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง, 2557)

จะเห็นได้ว่าบรรทัดฐานทั้ง 3 ประการได้ถูกนำมาใช้ในฐานะกรอบที่ไม่เป็นทางการและยืดหยุ่นอย่างมากสำหรับการตัดสินใจลงคะแนนเสียงของชาวบ้านในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง ซึ่งผู้วิจัยขอเน้นย้ำและให้ความสำคัญกับน้ำหนัก ในเรื่องการเป็นกรอบที่ยืดหยุ่นของธรรมเนียม เพราะจำเป็นต้องยืนยันอย่างหนักแน่นว่า บทวิเคราะห์เรื่องระบบคุณค่าที่ซับซ้อนเช่นนี้ ไม่ได้นำไปสู่ข้อสรุปทั่วไปที่ว่า ชาวบ้านทุกคนในชุมชนเป็นผู้ที่ตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วนตามบรรทัดฐานอย่างชัดเจน กล่าวคือ มันไม่ได้ต่างอะไรจากชุมชนการเมืองและการเลือกตั้งในที่อื่น ๆ ที่มีคนอีกจำนวนไม่น้อยไม่ออกไปใช้สิทธิ์ลงคะแนนหรือไปลงคะแนนด้วยพื้นฐานที่ไม่สนใจ หรือไม่มีความคาดหวังใดๆต่อระบบการเมืองเลย ในขณะที่เดียวกันการเชื่อมโยงตนเองเข้ากับระบบคุณค่าดังกล่าวก็เต็มไปด้วยการให้คุณให้โทษที่หลากหลายภายใต้มาตรฐานในกรอบเดียวกัน อันเกิดจากความขัดแย้งทางความคิดและความคาดหวังของชาวบ้าน เราจึงไม่อาจกล่าวแบบยืนยันได้ว่า ฐานทางสังคมหรือคุณสมบัติของผู้สมัครแบบใด จะมีความชอบธรรมมากที่สุดอย่างเด็ดขาดในการระดมเสียงสนับสนุนและเป็นปัจจัยชี้วัดสำหรับชัยชนะในการเลือกตั้งได้เสมอไป

ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการซื้อเสียง

ในการเลือกตั้งระดับเทศบาลครั้งล่าสุด ในชุมชนบันดาลใจ ไม่ปรากฏว่ามีกรซื้อเสียงทางตรง ในลักษณะที่เป็นการให้เงินแก่ชาวบ้านเพื่อแลกกับคะแนนเสียง ดังที่ชาวบ้านหลายคนให้ข้อมูลดังนี้ “ทุกวันนี้ไม่มีเลย หหมดเกลี้ยงแล้ว แต่สมัยก่อนมันก็เคยมีให้หัวละ 200 ซดๆ ในชีวิตเห็นอยู่ 2 ครั้ง” “สมัยก่อนมี เอาเงินมาให้เลย นับหัวว่าบ้านนี้มีกี่คน แต่ 10 กว่าปีมานี้ไม่มีแล้ว” “เคยมี ฉันจำได้ก่อนทักษิณเป็นนายกฯ ฉันได้มาเองเลย” “ตั้งแต่อยู่มาก็ไม่มีนะ หรือมีแต่มาไม่ถึงเราก็ไม่รู้ เราไม่เคยได้” “จะมีด้วยหรือ ฉันไม่เคยได้นะ แต่เราก็ไม่รู้คนอื่น” (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง, 2557) ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะชุมชนตั้งอยู่ในเขตเมือง แม้ว่าประชากรส่วนใหญ่จะมีรายได้น้อย และอยู่ในสถานะเป็นคนจนในเมือง หรือเป็นคนชนบทที่ย้ายเข้ามาหางานทำก็ตาม แต่ด้วยความเป็นสมัยใหม่ที่เข้ามาผสมผสานกับความดั้งเดิมและพื้นเพของพวกเขาผ่านช่องทางการ

เชื่อมต่อกับสังคมภายนอกที่กว้างขวาง กว่าหมู่บ้านชนบทในพื้นที่ซึ่งอยู่ห่างไกลจากส่วนกลางมากกว่านี้ การได้รับเงินเพียงจำนวนไม่มากนักในช่วงที่มีการหาเสียงเลือกตั้งเพียงครั้งเดียว จึงไม่อาจยกระดับคุณภาพชีวิตของพวกเขาให้ดีไปกว่าที่เป็นอยู่นี้ได้มากนัก ในขณะที่กลไกการแสวงหาช่องทางในการเชื่อมโยงตนเองเข้ากับแหล่งผลประโยชน์ที่จับต้องได้อื่นๆ นั้น ก็ดำเนินควบคู่กันไปในฐานะทางเลือกใหม่ๆ อยู่เสมอ ส่งผลให้การจ่ายเงินให้กับชาวบ้านจึงไม่ใช่วิธีการที่นำไปสู่ความได้เปรียบในการเลือกตั้งอย่างเด็ดขาดมากพอที่จะต้องเสี่ยงต่อการกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยไม่ได้พาดพิงว่าชาวบ้านในชนบทมีลักษณะที่เอื้อต่อการถูกชักนำด้วยการซื้อเสียงแต่อย่างใด เพียงแต่อภิปรายว่าการใช้เงินเพื่อการซื้อเสียงในพื้นที่ชนบทที่ยึดโยงกับความสัมพันธ์ทางสังคมที่หลากหลายนั้น ยังคงมีความสำคัญอยู่ เพราะเงินที่นักการเมืองจ่ายให้กับผู้ลงคะแนนเสียง ได้ทำหน้าที่ในเชิงสัญลักษณ์ของการตระหนักถึงการมีตัวตนทางการเมืองของชาวบ้าน (จักรกริช สังขมณี, 2555 : 59) รวมไปถึงมีความซับซ้อนอันเกิดจากการให้ความหมายที่อิงกับความต้องการของชุมชน ดังที่ยุกติ มุกดาวิจิตร (2555) ได้เสนอว่า ความหมายของเงินในบริบทของคนชนบทนั้นแตกต่างจากวาทกรรมการซื้อเสียง เพราะมีฐานะเป็นสินน้ำใจ ที่ต้องคำนึงถึงความสำคัญของแต่ละบุคคลในชุมชน ไม่ได้เป็นสิ่งที่ใช้แลกเปลี่ยนเหมือนกับการซื้อขายสินค้าทั่วไป ดังนั้นการใช้เงินในเชิงธนาภิบาลเมืองในสังคมชนบทจึงมีอยู่จริง แต่เงินที่ใช้ไปดังกล่าวก็ไม่ใช่ปัจจัยทั้งหมดที่จะชี้ขาดชัยชนะในการเลือกตั้งได้ด้วยเช่นกัน รวมทั้งนพพล อัครชาติ (2558 : 198 - 199) ที่พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับนักการเมืองท้องถิ่นในชนบทมีหลากหลายรูปแบบทั้งขัดแย้งกัน ร่วมมือกัน และประนีประนอมกัน ซึ่งรูปแบบดังกล่าวเป็นไปตามกรอบความสัมพันธ์ของสังคมการเมืองสมัยใหม่ที่พยายามใช้ตัวแบบเสรีประชาธิปไตยจากการเลือกตั้งผู้แทน/ตัวแทนของชุมชนการเมืองให้เป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการขับเคลื่อนระบบการเมืองของท้องถิ่น เพื่อให้ระบบการเมืองดังกล่าวสามารถสร้างจุดยืนหรือแสวงหาอัตลักษณ์ทางการเมืองที่นับวันแต่จะมีความหลากหลายและสลับซับซ้อนมากขึ้นเรื่อยๆ ให้ยังคงเดินหน้าต่อไปได้ภายใต้ระบบการเมืองหลักของชาติที่ไม่ค่อยจะมีเสถียรภาพ

กลับมาที่ชุมชนบันดาลใจ ถึงแม้ว่าการซื้อเสียงในทางตรงจะหมดลงไปแล้วก็ตาม แต่การใช้เงินในวาระการเลือกตั้งของผู้สมัครฯ ผ่านไปยังหัวคะแนน หรือ ที่ชุมชนจะ

เรียกกันว่า “การปันหุ้น” ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ในการเลือกตั้งครั้งล่าสุด ดังที่ตาน้อย ประธานชุมชนแจกแจกให้ฟังว่า “ก็จะมีห้วคะแนนนะ เขาได้เงินมาจากนายกา ภาษาเขา เรียกว่าการปันหุ้น แต่ก็ไม่ใช่การซื้อจริงๆ เป็นเงินให้ไปช่วย เลี้ยงข้าว จัดประชามเล็กๆ ซื้อของให้นู่นนี่ ผมเองไม่ได้เป็นห้วคะแนนนะ นายกาเคยมาขอให้ปันให้ แล้วให้คนละ สองพัน ให้ลูกน้องไปเดินขอยนั่นขอยนี่ แต่ไม่ได้ไปตั้งให้ชาวบ้านนะ ไปชวนคุยทำ กิจกรรม ไร่เรา ก็ไม่เอาหรอก เขาได้ก็ดีไปถ้าเขาไม่ได้เราช่วยนะ เอาตั้งเขามาแล้วเขา ไม่ได้อะ อีกร้อยทำไม่ได้คนก็เกลียด” (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง, 2557) เป็นที่รู้กันดีว่ามีห้วคะแนนอยู่ในคณะกรรมการชุมชนหลายคน แต่พวกเขาเลือกที่จะไม่เปิดเผยสถานะนี้ “อย่าไปพูดถึงเขาเลย ก็เป็นกรรมการด้วยกันนั่นแหละ เขาก็ไม่มายุ่งกับเรา เราช่วยบ้าง แต่ต้องบังคับไปเลือกเราไม่ทำ เขาก็ไม่ทำ ถึงทำก็ไม่มีผล บางครั้งมันกลายเป็นการปันหุ้นกันเองในวงแคบ เพราะบางที่เขาขยับเยอะจะโดนชาวบ้านด่า ไอ้ที่ควรได้มันจะเสีย” (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง, 2557) ทั้งนี้มีข้อครหาว่า พวกห้วคะแนนมักกินเงินของผู้สมัครฯกันเองในหมู่แกนหลัก ทำให้เงินของนักการเมืองไม่ค่อยตกถึงชุมชนในรูปของการจัดเลี้ยงหรือการช่วยเหลือและการประชาสัมพันธ์เท่าที่ควร “พวกห้วคะแนนมันได้มา ก็กินกันเองในวงในทั้งนั้น” (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง, 2557) ในขณะที่จำนวนเงินซึ่งใช้ใน การปันหุ้นก็ไม่มีผลในทางตรงต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงของชาวบ้าน เมื่อกลุ่มของ นายกาสมนึกมีฐานผู้สนับสนุนที่ชัดเจน พวกเขาจึงใส่ใจกับการทุ่มเทเม็ดเงินสำหรับการรณรงค์หาเสียงภายใต้แนวทางนี้น้อยมาก เมื่อเทียบกับผู้สมัครฯหน้าใหม่ที่ต้องพยายามสร้างตัวตนและผลงานให้เป็นที่รู้จักในระยะสั้น ดังที่กรรมการชุมชนคนหนึ่ง อธิบายไว้ว่า “พวกนี้หรือ ใช้เงินเยอะมาก ถ้าอยากทำแล้วรวยจริงๆละก็ ไปช่วยอีกฝ่าย ดีกว่า พวกที่มานี้เขาใจถึง เขาต้องรีบไป ประเดี๋ยวจะไม่ทัน แต่หน้าอย่างเราๆมัน ชัดเจนอยู่แล้ว ถ้าไปเปลี่ยนข้างมันก็ไม่ดี ชาวบ้านเขาก็มีแต่จะด่าเอา ไม่คุ้มค่าอยู่ดี ส่วน ไอ้คนที่เขาทำ เราก็มองไม่ต้องไปพูดถึงเขาหรอก” (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง, 2558) หรือที่ชาวบ้านซึ่งได้รับประโยชน์จากเรื่องนี้ เล่าให้ฟังว่า “พอจะเลือกตั้งที่ อีกคนหนึ่งเขาจะ ให้มาเยอะเลยนะ ไหนจะส่งลูกน้องมาตามบ้านอีก แต่เราก็มียองเราในใจอยู่แล้ว” (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง, 2558)

คุณสมบัติประการสำคัญของห้วคะแนนคือการเป็นคนที่รู้จักพื้นที่และจัดลำดับ ความสำคัญของตัวแสดงในชุมชนได้อย่างแม่นยำ “พวกนี้เขาเลือกมาแล้วว่าต้องรู้ฐานะ

จะเที่ยวไปทำแบบมั่วซั่วเหมือนกันหมดทุกบ้านไม่ได้ บางบ้านให้ไม่ได้เลยนะ เขาค่าส่งเลย การช่วยเหลือพวกนี้มันคือสร้างภาพว่าง่ายๆนะ ในสายตาหลายคน มันต้องรู้ไม่อย่างนั้นคนจะยังไม่เอา กลายเป็นเดือดร้อนแทน” (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง, 2557) ความเข้าใจในตำแหน่งแห่งที่ของสมาชิกในชุมชนด้วยการให้ความช่วยเหลือในระดับที่แตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับความเหมาะสมที่แปรผันตามความต้องการในระดับที่ไม่โจ่งแจ้งจนเกินไป อาทิ การให้ช่างมาตรวจสภาพเครื่องใช้ไฟฟ้าตามบ้าน การให้บริการตัดแต่งกิ่งไม้ที่ยื่นเข้าไปในบ้าน หรือ การนำกระเช้าปีใหม่มามอบให้แก่บ้านที่มีผู้สูงอายุ เป็นต้น ควบคู่ไปกับ การกระทำอย่างสม่ำเสมอและเป็นเวลาที่ต่อเนื่องยาวนาน เหล่านี้ถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของระบบหัวคะแนน “ไม่ใช่มันทำแล้วหายไปเลยนะ ปีหนึ่งสัก 2 รอบอย่างน้อย มันต้องมาให้เห็นเรื่อยๆ ไม่อย่างนั้นชาวบ้านก็ด่านะ ว่าพวกนี้เอาหน้า ตอนจะให้เลือกก็มาตลอด ตอนหลังหาย มันใช้ไม่ได้ มันไม่จริงใจ (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง, 2558) จะเห็นได้ว่าหัวคะแนนในชุมชนบันดาลใจ ไม่ได้มีสถานะที่อยู่เหนือชาวบ้าน ทั้งยังไม่สามารถครอบงำการตัดสินใจผ่านเงินและความช่วยเหลือได้อย่างเบ็ดเสร็จ แต่ความต้องการเหล่านี้กลับถูกกำหนดขึ้นอย่างละเอียดอ่อนจากล่างสู่บน ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าระบบหัวคะแนนได้กลายเป็นสิ่งตอบสนองความต้องการในการแสดงออกทางอำนาจของชาวบ้านมากกว่าผลประโยชน์ของนักการเมืองเอง

กลไกของระบบหัวคะแนนที่เป็นไปอย่างระมัดระวังดังกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีคิดของชาวบ้านที่ให้ความสำคัญกับเรื่องการยอมรับทางสังคมและการเมือง เพราะมีลักษณะที่ข้ามพ้นการยึดติดกับคำร้องขอ ของผู้นำชุมชน หรือหัวคะแนนในระบบอุปถัมภ์ที่ชาวบ้านไม่มีปากมีเสียงแต่อย่างใด มันแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านรู้ทันและฉวยใช้ประโยชน์จากช่องทางเหล่านี้ กล่าวคือ ชาวบ้านไม่ได้ให้คุณค่าต่อความช่วยเหลือของหัวคะแนนว่าเป็นเรื่องบุญคุณที่ต้องชดใช้ หากแต่เป็นการแสดงออกถึงการให้การยอมรับในตัวตนและอำนาจของพวกเขา ดังนั้นชาวบ้านจึงสามารถจัดวางตนเองบนสถานะของผู้มีสิทธิลงคะแนนที่สมควรจะได้รับของกำนัลเหล่านี้ได้อย่างภาคภูมิใจ ทั้งที่ยังคงครอบครองอิสรภาพในการตัดสินใจของตนเองไว้ได้ โดยไม่ต้องผูกพันกับเงื่อนงำที่นำไปสู่การต่างตอบแทนอีกต่อไป ดังที่ชาวบ้านหลายคนบอกกับผู้วิจัยไว้ ดังนี้ “คือมีอะไรมาก็ให้เราบ้าง แสดงว่าเขาใส่ใจเรา แต่ไม่ได้แปลว่าแค่นี้ใจแล้วเราต้องเลือกเขาแน่ ทุกคนมันก็ต้องมาใส่ใจทั้งนั้นแหละ เราก็รับไว้หมด จะเลือกใครก็เรื่องของเรา” “รุ่นแม่ที่บางทีมันก็มีผลนะ

แต่เดี๋ยวนี้อะไร เราไม่รู้ตัวเราเอง เราฟังเยอะ เราผ่านประสบการณ์มาหมด ชื่อเสียงเราก็ผ่านมาแล้วรู้ว่ามันได้ไม่ได้อะไร แต่ในนั้นมันก็ต้องมีเป็นบางส่วนที่จะเอาจะรับเงิน แต่ก็ไม่ใช่ทุกคน อย่างพี่สมัยก่อนเลยนะ ตอนที่พี่มีชื่อเสียงเอาพุดก็พุดตรงๆ เราก็รับเงินมา แต่แล้วไง ก็ไม่เลือก” “ไอ้พวกที่เอาของมาให้มันไม่ใช่ชื่อเสียงหรอก มันรู้ว่าต้องให้ กลัวเราไม่เลือก แต่เรารับมาจะเลือกมันหรือไม่ เรากาของเราเองใครจะไปรู้” “ส่วนใหญ่รู้กันหมด ชอบสีไหน ชอบฝ่ายไหน ดูตรงดูจาง(จางรับสัญญาณดาวเทียม)หน้าบ้านก็รู้แล้ว พวกหัวคะแนนจะเข้าบ้านไหนต้องดูดีๆ เราก็รับของไป แต่เราก็เลือกคนในใจเรา แต่อย่าพูดไม่เข้าหูเขียวนะ” (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง, 2558)

สรุปและอภิปรายผล

พื้นที่ชนบทและชุมชนคนยากจนในเขตเมือง สามารถสร้างแบบแผนทางวัฒนธรรมสำหรับกรอยู่ร่วมกันและการเลือกตั้งได้ ท่ามกลางปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจที่บีบคั้น รวมไปถึงการรับมือกับความตึงเครียดอันเกิดจากความขัดแย้งทางการเมืองระดับชาติได้อย่างแยบยล นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2530 ความเจริญเติบโตของเมืองและผลกระทบจากการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมอย่างเป็นรูปธรรม ได้สร้างเงื่อนไขแห่งความยากจนภายใต้ระบอบการปกครองที่การแบ่งสรรผลประโยชน์ยังคงกระจุกตัวอยู่ในมือชนชั้นนำเพียงไม่กี่กลุ่ม ระหว่างนั้นเอง ชาวบ้านค่อยๆแสวงหาช่องทางเพื่อขยับเข้าใกล้พื้นที่ซึ่งเปิดโอกาสให้มีการต่อรองทางอำนาจที่มากขึ้นในทุกขณะ จนกระทั่ง หลังจากทีนโยบายประชานิยมได้ทำให้ความสัมพันธ์ภายใต้ระบบอุปถัมภ์เปลี่ยนไป ชาวบ้านตระหนักถึงศักยภาพของตนเองซึ่งอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับทางการเมืองผ่านกลไกการเลือกตั้ง ระบบคุณค่าในชุมชนท้องถิ่นจึงกลายเป็นสิ่งที่มีความหมายมากยิ่งขึ้นสำหรับนักการเมืองในฐานะเงื่อนไขในการสร้างความชอบธรรมทางอำนาจให้แก่พวกเขา ทั้งนี้ยังไม่รวมข้อเท็จจริงที่ชนบทซึ่งมักถูกมองว่าอ่อนแอและไร้สำนึกอยู่เสมอ นั้น กลับเป็นแหล่งกำเนิดขบวนการทางสังคมแบบประชาธิปไตยที่สำคัญ อาทิ สมัชชาคนจน เป็นต้น คำอธิบายเหล่านี้ช่วยทำให้การครอบงำด้วยภาพของวัฒนธรรมการเมืองแบบไพร่ฟ้าและค้ำแคบ (พุทธนิสาณ ชุมพล, 2546: 102 – 103) ที่เหมารวมคนไทยส่วนใหญ่ไว้ได้

พังทลายลงไป ด้วยการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนภายใต้วิถีวิทยาที่เปิดกว้างและมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยงานชิ้นนี้ชี้ให้เห็นถึงประเด็นสำคัญในการทำความเข้าใจการเมืองท้องถิ่นของไทยได้ดังต่อไปนี้

ประการแรก ระบบคุณค่าในวัฒนธรรมการเลือกตั้งของชาวบ้าน มีฐานะเป็นบรรทัดฐานแห่งท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเกิดจากข้อตกลงอย่างไม่เป็นทางการร่วมกันของชาวบ้านในชุมชน ผ่านปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวัน มีหน้าที่ในการควบคุมและการสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้อำนาจของนักการเมือง ด้วยการกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพวกเขา และนำเสนอบทบาททางการเมืองในอุดมคติของชาวบ้าน ดังนั้นในอีกแง่หนึ่ง มันจึงถูกใช้เป็นกรอบที่ไม่เป็นทางการสำหรับการตัดสินใจของชาวบ้านในการลงคะแนนเสียงเลือกผู้แทนฯ ภายใต้ธรรมนูญดังกล่าว อำนาจรัฐถูกดึงให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายความสัมพันธ์ในชุมชนที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและการไม่สยบยอมต่อการครอบงำอย่างผูกขาดอยู่ฝ่ายเดียวของตัวแสดงใดตัวแสดงหนึ่ง โดยที่ชาวบ้านจะหลีกเลี่ยง ค่าทอ โต้แย้ง นิินทา รวมไปถึงสรรเสริญและชื่นชม ตอบบทบาทของผู้สมัครที่เกี่ยวพันกับความคาดหวังในด้านต่างๆของพวกเขาไม่ว่าจะเป็นการใกล้ชิดเข้าถึงได้ง่าย ความมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความสามารถในการบริหารจัดการ เหล่านี้ได้กลายเป็นองค์ประกอบของบรรทัดฐานแห่งท้องถิ่นที่ยืดหยุ่นและเปิดกว้างสำหรับทุกแง่มุมอันเกิดจากการตีความอันหลากหลายของชาวบ้านเอง

ประการที่สอง ข้อเท็จจริงเรื่องการซื้อเสียงในสังคมนการเมืองท้องถิ่น มีลักษณะที่แตกต่างไปจากมายาคติของทวิลักษณ์การเมืองไทย และวาทกรรมที่มุ่งประณามคนชนบทและคนยากจนในทำนองที่ว่า คำนึงถึงแต่เพียงผลประโยชน์ส่วนตนเฉพาะหน้ามากกว่าผลประโยชน์ส่วนรวม จมปลักอยู่ในเครือข่ายของระบบอุปถัมภ์ พึ่งพาตนเองไม่ได้ ต้องยอมแลกคะแนนเสียงกับการพึ่งพิงทางเศรษฐกิจและการเมืองจากผู้มีอิทธิพลเท่านั้น จากผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่า 1) การซื้อเสียงไม่ใช่ปัจจัยชี้ขาดสำหรับชัยชนะในการเลือกตั้ง เมื่อมองสำนึกทางการเมืองของชาวบ้านมีลักษณะที่ไม่ยึดติดกับตัวผู้นำในระบบอุปถัมภ์ ในทางตรงกันข้ามพวกเขาู้ทันและฉวยใช้ประโยชน์จากช่องทางเหล่านี้ หากพิจารณาจากความหมายเชิงวัฒนธรรมของเงินและความช่วยเหลือที่ได้รับ จะพบว่าชาวบ้านไม่ได้ประเมินคุณค่าต่อสิ่งที่หวัะแวนมอบให้ ว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับบุญคุณที่ต้องตอบแทน หากแต่เป็นเพียงการแสดงออกถึงการให้การยอมรับในตัวตนและอำนาจของ

ชาวบ้านเท่านั้น ดังนั้นในแง่ระบบหัวคะแนนจึงเป็นเสมือนสิ่งตอบสนองความต้องการในการแสดงออกทางอำนาจของชาวบ้านมากพอๆกับการเป็นผลประโยชน์ของนักการเมือง 2) ในปัจจุบันการจ่ายเงินเพื่อซื้อเสียงโดยตรงกับชาวบ้านนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ที่มีความยากจนเสมอไป

เอกสารอ้างอิง

- จักรกริช สังขมณี. 2555. **ชุมชนแห่งนั้นชื่อปรารถนา: วัฒนธรรมการเมืองในชีวิตประจำวันกับเครือข่ายความสัมพันธ์ในการพัฒนาท้องถิ่น**. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ภายใต้การสนับสนุนของแผนงานสร้างเสริมการเรียนรู้กับสถาบันอุดมศึกษาไทย เพื่อการพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดี (นสธ.).
- นพพล อัครชาติ. 2558. “ความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างผู้แทนในระดับต่างๆกับเครือข่ายสื่อแดงในพื้นที่ระดับหมู่บ้าน : กรณีศึกษาหมู่บ้านโพนนาดี – โพนวิสัย อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์”. **วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์**,4 (1) :175 – 202)
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. บรรณาธิการ. 2555. **การเมืองว่าด้วยการเลือกตั้ง: วาทกรรมอำนาจ และพลวัตชนบทไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี : ฟาเดียวกัน.
- พฤทธิสาดน ชุมพล. 2546. **ระบบการเมือง: ความรู้เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุกติ มุกดาวิจิตร. 2555. “เงินไม่ใช่ปัจจัยชี้ขาดการเลือกตั้ง: มานุษยวิทยาการเมืองของ “การซื้อเสียง””. ใน **การเมืองของราษฎรไทยยุค(หลัง)ทักษิณ**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Callahan, William A. 2005. "The Discourse of Vote Buying and Political Reform in Thailand." **Pacific Affairs** 78.(1): 95-113.
- Joseph A. Schumpeter. 1943. **Capital, Socialism and Democracy**. London: George Allen & Unwin.

- Katherine A. Bowie. 2008. "Vote Buying and Village Outrage in an Election in Northern Thailand: Recent Legal Reforms in Historical Context." **The Journal of Asia Studies**, Vol.67: 169-511.
- Nishizaki, Yoshinori. 2007. "Constructing Moral Authority in Rural Thailand: Banham Silpa-archa's Non-violent War on Drugs." **Asian Studies Review** Vol. 31: 343-364.
- Scott, James C. 1985. **Weapons of weak : Everyday Forms of Peasant Resistance**. New Haven: Yale University Press.
- Walker, Andrew. 2008. "The Rural Constitution and the Everyday Politics of Elections in Northern Thailand." **Journal of Contemporary Asia** Vol.38 No.1: 84-105.

อื่นๆ

การสัมภาษณ์ชาวบ้านและแกนนำชุมชนในชุมชนบัลดาลใจ เขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ระหว่าง พ.ศ. 2557 - 2558